

Petru Bunta, *Gabriel Bethlen (1613—1629)*, Editura Militară, București, 1981, 247 p., 8 fig.

Apărută în colecția „Domnitori și voievozi ai țărilor române”, cartea istoricului clujean Dr. Petru Bunta este prima monografie cuprinzătoare, din istoriografia română, închinată epocii și personalității lui Gabriel Bethlen.

După un „Cuvînt înainte” (p. 7—14) scris de Dr. George Protopopescu, cartea începe cu o introducere (p. 15—28) în care autorul jalonează principalele momente ale istoriei Transilvaniei pînă în preajma domniei lui G. Bethlen.

În primul din cele șase capitole ale cărții, autorul prezintă originea, tineretea și activitatea politică a lui Gabriel Bethlen pînă în 1613, anul urcării pe tronul principatului, precum și eforturile politice interne și diplomatice externe, în primii ani ai domniei proaspătului principe, pentru menținerea și consolidarea tronului său. Bethlen, ajuns pe tron cu ajutor turcesc, pe plan extern a reluat vechea politică de acceptare a suzeranității otomane, în felul acesta echilibrînd tendințele expansioniste ale Habsburgilor. În politica internă a trecut la înfăptuirea unor reforme ce aveau menirea să întărească prestigiul puterii centrale.

Înainte de a trece la analiza acțiunilor reformatoare interne ale lui G. Bethlen, dr. P. Bunta, în capitolul al doilea al monografiei sale (p. 53—101), ne face cunoscută situația economică, socială și politică a Transilvaniei la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, precum și legăturile politice ce au existat în această perioadă între țările române. O primă parte a capitolului ne înfățișează cadrul general european în care s-a dezvoltat principatul transilvănean, scoțîndu-se în evidență caracteristicile principale ale situației internaționale de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, raportul de forțe existent între marile puteri și raportul țărilor române față de acestea. În continuare se prezintă gradul de dezvoltare atins de principalele ramuri economice ale societății feudale transilvane, nivelul atins exemplificat cu date concrete. Prefacerile economice au atras după sine transformări în structura socială a populației Transilvaniei, transformări ce au dus la întărirea clasei feudale și la aservirea unor categorii de țărani pînă atunci liberi (de exemplu secuii), ceea ce a atras după sine accentuarea polarizării societății și implicit intensificarea luptei de clasă sub diferitele ei forme. Prezentarea situației demografice și etnice este urmată de analiza raportului de forțe din cadrul vieții politice interne și ca o consecință a evoluției acestui raport, care a fost statutul politico-juridic al principatului, prerogativele principelui și ale principalelor instituții feudale. Pericolul otoman a impus, pe lângă legăturile economice, culturale și etnice, stringerea și a legăturilor politice dintre cele trei țări române. Pentru secolele XV—XVII aceste legături sînt exemplificate de autor în ultima parte a capitolului, scoțîndu-se în evidență importanța politică a primei uniri din timpul lui Mihai Viteazul și politica lui G. Bethlen de a crea „o bază solidă pentru realizarea proiectului său: crearea unui regat al Daciei, de confesiune protestantă, prin unirea celor trei țări sub sceptrul său” (p. 101).

Politica internă a lui Bethlen (capitolul trei, p. 102—146) prefigurează „absolutismul monarhic care începea să se manifeste pe atunci în Europa de apus”, politică ce se caracterizează prin măsuri de îngrădire a puterii nobiliare și de lichidare a anarhiei feudale, domnia lui constituind „o formă specifică a absolutismului luminat în fața sa timpurie” (p. 103). „Politica sa economică — o variantă specific transilvăneană a mercantilismului aflat încă în fază, în prima jumătate a secolului al XVII-lea — urmărea să intensifice cît mai mult cu putință producția internă, pentru a obține venituri cît mai mari” (p. 103). Aceste aprecieri sînt urmate de o analiză a măsurilor adoptate de Bethlen, în toate domeniile de activitate economică, măsuri ce izvoarau dintr-o cunoaștere profundă a realităților și din tendința de a exploata la maximum toate resursele societății transilvănene. Politica economică mercantilistă a lui Bethlen nu se putea realiza decît cu ajutorul unor elemente cu o anumită pregătire intelectuală. În această direcție principele acordă o atenție deosebită creării unei pătri de intelectuali, trimițînd tineri la studii la universitățile europene și asigurînd o bază materială serioasă învățămîntului transilvănean.

După consolidarea domniei sale și reorganizarea principatului, Gabriel Bethlen a trecut la o politică externă antihabsburgică menită să consolideze auto-

nomia principatului. În această politică Bethlen s-a sprijinit pe o diplomatie iscusită și pe o armată bine organizată. Următoarele capitole (patru și cinci) ale cărții sînt consacrate prezentării structurii sociale și organizării oastei lui Bethlen, precum și acțiunilor și artei militare transilvănene din această perioadă.

Gabriel Bethlen, ca și în domeniul economic, și pe tărîm militar a exploatat toate resursele ce i le oferea structura socială transilvăneană, reintegrînd capacitățile militare tradiționale în concepția militară și metodele de luptă caracteristice primei jumătăți a secolului al XVII-lea. Autorul, în capitolul patru (p. 147—171), scoate în evidență care a fost structura organizatorică a armatei lui Bethlen, componența sa socială și numerică, comparînd-o, ca potențial militar, componență și înzestrare, cu armatele din apusul Europei și cu cea a Habsburgilor, cu care s-a înfruntat în cursul Războiului de 30 de ani.

După o trecere în revistă a tacticii militare a domnitorilor țării române în secolele XV—XVI, relieffîndu-se principiile artei militare transilvănene tradiționale, capitolul cinci (p. 172—212) înfățișează campaniile militare ale lui Bethlen, scopul lor, modul de desfășurare și rezultatele obținute. Dr. P. Bunta scoate în evidență că „ceea ce atrage atenția la principele Bethlen, este unitatea strînsă între gîndirea sa politică și strategia militară, acțiunile sale pe plan ostășesc desfășurîndu-se, de regulă, concomitent cu cele mai combinate acțiuni diplomatice.” (p. 180). Din analiza planurilor strategice, a tacticii de luptă, se reliefează faptul că armata lui Bethlen „nu era condusă în spiritul unor scheme rigide, dinainte elaborate, ci se aplicau diferite procedee de luptă dictate de cerințele situațiilor concrete” (p. 210). „Combinarea cu succes a acțiunilor diplomatice cu cele militare, folosirea judicioasă a terenului, executarea unei manevre ingenioase, conducerea formă și suplă a trupelor, iată unele elemente caracteristice ale artei militare a armatei transilvănene conduse de Gabriel Bethlen” (p. 212) — concluzionează autorul.

Ultimul capitol (p. 213—242) este închinat analizei planurilor politice de perspectivă ale lui Gabriel Bethlen de refacere a regatului Daciei și stabilirii locului istoric al principelui Transilvaniei. Se subliniază faptul că planul politic de creare a regatului Daciei, prin unirea Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei, pentru contracararea amenințărilor celor două mari puteri, Imperiul otoman și Imperiul habsburgic, este rezultatul acțiunilor de colaborare ale celor trei țări române din cursul secolelor XV—XVI, scoțîndu-se în evidență că pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea în cele trei țări române s-a format „o puternică și activă conștiință de unitate politică și militară”, în raport cu tendințele expansioniste ale celor două mari puteri. Tendințele de realizare a acestei unități au culminat cu acțiunea lui Mihai Viteazul, acțiune ce a slujit drept model, ce a stat în fața lui Bethlen, cînd spre sfîrșitul domniei și-a elaborat planul de realizare a unui regat al Daciei. „Adevărata valoare a personalității principelui Gabriel Bethlen rezidă tocmai în faptul că întotdeauna a avut în vedere perspectiva istorică, chiar atunci cînd o acțiune încă nu era încheiată.” (p. 242).

O bibliografie selectivă, cuprinzînd principalele lucrări generale, teoretice și de specialitate, încheie această primă monografie, scrisă în limba română, despre personalitatea unuia dintre cei mai importanți principii ai Transilvaniei, care, „prin calitățile sale de om politic și conducător de oști, se înscrie în marea galerie a domnilor eroi care au luptat pentru independența și unitatea țării.”

RUDOLF WOLF